અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

શ્રી સંત સદગુરુ જનાર્દન સ્વામી (મોઈનગિરી મહારાજ)

સહકારી દુગ્ધ ઉત્પાદક સંસ્થા અને અન્ય.

વિ.

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય.

૨૫ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૦૧

[વી.એન. ખરે અને બી.એન. અગ્રવાલ, ન્યાયમૂર્તિઓ]

સહકારી મંડળીઓ :

મહારાષ્ટ્ર કોઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦: કલમો ૭૩–જી, ૧૫૪–એ, ૧૫૪–એફ, ૧૫૪–ટી અને ૧૫૪–એક્સ અને ૧૬૫.

મધ્યસ્થ નિર્દિષ્ટ મંડળી—વ્યવસ્થાપક સમિતિ—તેની ચૂંટણી—મતદાર યાદી—તેની તૈયારી—ઠેરવેલ કે, નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં તે એક વચગાળાનો તબક્કો છે.

મહારાષ્ટ્ર સ્પેસિફાઇડ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ ઇલેક્શન ટુ કમિટીઝ રુલ્સ, ૧૯૭૧:

રુલ ૮૧(ડી)(૪)—મધ્યસ્થ નિર્દિષ્ટ મંડળી—વ્યવસ્થાપક સમિતિ—તેની ચૂંટણી—ઇલેક્શન પિટિશન—કલેક્ટરે આખરી મતદાર યાદી પ્રસિદ્ધ કરી અને ચૂંટણીનો કાર્યક્રમ તૈયાર કર્યો—વૈકલ્પિક ઉપાયની ઉપલબ્ધતાને ધ્યાનમાં રાખીને હાઇકોર્ટે રીટ પિટિશન રદ કરી—તેની યથાર્થતા—ઠેરવેલ કે, જો કોઇ રુલનો ભંગ થયો હોય અથવા અમુક ફરજિયાત જોગવાઇઓનું પાલન ન થયું હોય તો તેને ઇલેક્શન પિટિશન મારફતે પડકારી શકાય છે—એકવાર ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થઈ જાય, ત્યારબાદ ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીને ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પડકારી શકાય છે—તેથી, વૈકલ્પિક ઉપાયની ઉપલબ્ધતાને ધ્યાનમાં લેતાં, રીટ પિટિશન રદ થવાને પાત્ર હતી—ભારતનું બંધારણ, ૧૯૫૦, અનુચ્છેદ ૨૨૬.

મહારાષ્ટ્ર સહકારી મંડળી અધિનિયમ, ૧૯૬૦ હેઠળ નોંધાયેલી એક મધ્યસ્થ નિર્દિષ્ટ મંડળીમાં તેના સભ્યો તરીકે સંખ્યાબંધ પ્રાથમિક સહકારી મંડળીઓ હતી. મંડળીની ચૂંટાયેલી વ્યવસ્થાપક સમિતિની મુદત પૂરી થવાની હોવાથી, કલેક્ટરે મંડળીના સભ્યોની આખરી મતદાર યાદી પ્રસિદ્ધ કરી અને ચૂંટણીનો કાર્યક્રમ તૈયાર કર્યો. આ તબક્કે અપીલકર્તાઓએ ચૂંટણીનો કાર્યક્રમ રદ કરવા માટે હાઇકોર્ટ સમક્ષ રીટ પિટિશન દાખલ કરી. હાઇકોર્ટે ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ સદર એક્ટની કલમ ૧૪૪-ટી હેઠળ વૈકલ્પિક ઉપાયની

ઉપલબ્ધતાને ધ્યાનમાં રાખીને રીટ પિટિશન રદ કરી. તેથી આ અપીલ કરવામાં આવેલ છે.

અપીલકર્તાઓ વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ ન હોવાથી, ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ ઈલેક્શન પિટિશનમાં મતદાર યાદીની કાયદેસરતા કે અન્યથા અંગે તપાસ કરવા માટે સક્ષમ ન હતી.

આ કોર્ટ સમક્ષ નીચે મુજબના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થયા હતા :

(૧) શું મહારાષ્ટ્ર કોઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ ની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા મહારાષ્ટ્ર સ્પેસિફાઇડ કો–ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ ઈલેક્શન્સ ટુ કમિટીઝ રુલ્સ, ૧૯૭૧ હેઠળ નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યોને ચૂંટવા માટે મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં એક વચગાળાનો તબક્કો છે?

(૨) જો પ્રથમ પ્રશ્નનો જવાબ હકારમાં હોય, તો શું હાઇકોર્ટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની પિટિશનમાં મતદાર યાદીની તૈયારીમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઇએ કે પછી ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થયા બાદ ઈલેક્શન પિટિશન દાખલ કરીને ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તે બાબતનો ન્યાયનિર્ણય કરાવવા માટે પક્ષકારો પર છોડી દઈને તે બાબતમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઇનકાર કરવો જોઇએ?

અપીલ રદ કરતાં, કોર્ટે

ઠેરવ્યું : ૧. એકવાર મહારાષ્ટ્ર કોઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ એવી જોગવાઈ કરે છે કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ રહેશે, ત્યારબાદ એવું ઠેરવવાનું કોઈ કારણ નથી કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ નિર્દિષ્ટ મંડળીની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં વચગાળાનો તબક્કો નથી. નિર્દિષ્ટ મંડળીઓની ચૂંટણી માટે ઘડવામાં આવેલા મહારાષ્ટ્ર સ્પેસિફાઇડ કો–ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ ઇલેક્શન્સ ટુ કમિટીઝ રુલ્સ, ૧૯૭૧ એ કામચલાઉ મતદાર યાદી તૈયાર કરવાના તબક્કાથી શરૂ કરીને, કલેક્ટર દ્વારા વાંધા પર નિર્ણય, મતદાર યાદીને આખરી ઓપ આપવો, ચૂંટણી યોજવી અને ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર કરવા સુધીની સમગ્ર ચૂંટણી પ્રક્રિયા માટે જોગવાઈ કરતી પોતાનામાં જ એક સંપૂર્ણ સંહિતા છે. સદર એક્ટ અને સદર રુલ્સની યોજનાને ધ્યાનમાં લેતાં, મતદાર યાદીની તૈયારીને નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ ગણવી જોઈએ. તેથી, સદર એક્ટના પ્રકરણ ૧૧–એ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા સદર રુલ્સ હેઠળ નિર્દિષ્ટ મંડળીની મતદાર યાદીની તૈયારી, એ નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં એક વચગાળાનો તબક્કો છે. [૩૪૧–ઈ–જી; ૩૪૨–ડી]

સોમેશ્વર સહકારી સાખર કારખાના લિ. **વિ.** *શ્રીનિવાસ પાટીલ,* **(૧૯૯૨) એમ.એલ.જે. ૮૮૩ (બોમ્બે),** *શિવનારાયણ અમરચંદ પાલીવાલ* **વિ.** *વસંતરાવ વિઠ્ઠલરાવ ગુર્જર,* **(૧૯૯૨) ૨ (વોલ્યુમ ૩૦) એમ.એલ.જે. ૧૦૫૨ (બોમ્બે) અને** *કારભારી મારુતિ અગાવન* **વિ.** *મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય,* **(૧૯૯૪) (વોલ્યુમ ૨)**

એમ.એલ.જે. ૧૫૨૭ (બોમ્બે), માન્ય રાખવામાં આવેલ.

૨. જો મતદાર યાદી તૈયાર કરતી વખતે રુલનો ભંગ થયો હોય અથવા રુલ્સની અમુક ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોય, તો તેને ઈલેક્શન પિટિશન મારફતે સદર રુલ્સના રુલ ૮૧(ડી)(૪) હેઠળ પડકારી શકાય છે. મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ હોવાથી અને જો મતદાર યાદી તૈયાર કરવામાં સદર રુલ્સનો કોઈ ભંગ થયો હોય, તો ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થયા બાદ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઈલેક્શન પિટિશન મારફતે તેને પડકારી શકાય છે. [૩૪૩–એ–સી]

બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા વિ. *સુરજીત સિંઘ,* [૧૯૮૦] ૪ એસ.સી.સી. ૨૧૧, *રામચંદ્ર ગણપત શિંદે* વિ. *મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય,* [૧૯૯૩] ૪ એસ.સી.સી. ૨૧૬ અને *શ્રી શ્રીવંત કુમાર ચૌધરી* વિ. *શ્રી બૈધનાથ પંજીયાર,* [૧૯૭૩] ૧ એસ.સી.સી. ૯૫, લાગુ પડતા નથી તેમ ઠેરવેલ.

૩. મતદાર યાદીની તૈયારી એ નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં વચગાળાનો તબક્કો હોવાથી અને ચૂંટણી પ્રક્રિયા શરૂ થઈ ચૂકી હોવાથી, એ સુપ્રસ્થાપિત છે કે મતદાર યાદી તૈયાર કરતી વખતે કોઈ કથિત ગેરકાયદેસરતા અથવા રુલ્સનો ભંગ થયો હોય તો પણ હાઈકોર્ટે ચૂંટણી પ્રક્રિયા ચાલુ રહેવા સામે મનાઈહુકમ આપવો જોઈએ નહીં. એકવાર ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થઈ જાય, ત્યારબાદ અપીલકર્તાને, જો નારાજ હોય તો, ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઈલેક્શન પિટિશન મારફતે ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીને પડકારવાની

છૂટ રહેશે. અપીલકર્તા પાસે વૈકલ્પિક ઉપાય હોવાથી, રીટ પિટિશન રદ થવાને પાત્ર હતી. [૩૪૪–ઈ–એફ]

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસ્ડિક્શન : સિવિલ અપીલ નં. ૫૯૬/૨૦૦૦.

ડબ્લ્યુ.પી. નં. ૫૦૬૦/૧૯૯૯ માં બોમ્બે હાઇકોર્ટના તારીખ ૨૮.૧૦.૯૯ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

હાજર રહેલા પક્ષકારો તરફથી અશોક દેસાઈ, વી.એ. બોબડે, આર.એફ. નરીમાન, રાકેશ દ્વિવેદી, એસ.કે. ધોળકિયા, વી.ડી. હોન, એસ.ડી. કુલકર્ણી, સુશ્રી આશા ગોપાલન નાયર, સુશ્રી અનુરાધા બિન્દ્રા, નીતિન એસ. તાંબવેકર, એસ.વી. દેશપાંડે, એસ.એમ. જાધવ, સંજય વી. ખાર્ડે, ટી. રાજા, નરેશ કુમાર, એસ.વી. તાંબવેકર અને વી.એન. રઘુપતિ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ વી.એન. ખરે દ્વારા આપવામાં આવેલ.

ન્યાયમૂર્તિ વી.એન. ખરે. અહમદનગર જિલ્લામાં ગોદાવરી ખોરે દૂધ ઉત્પાદક સંઘ (જે હવે પછી 'સદર મંડળી' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) તરીકે ઓળખાતી એક નિર્દિષ્ટ મંડળી છે. સદર મંડળી મહારાષ્ટ્ર કોઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૦ (જે હવે પછી 'સદર એક્ટ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) હેઠળ નોંધાયેલી છે. સદર મંડળી એક મધ્યસ્થ મંડળી છે અને અન્ય સંખ્યાબંધ પ્રાથમિક સહકારી મંડળીઓ તેના સભ્યો છે અને તે સદર એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા રુલ્સ દ્વારા સંચાલિત થાય છે. મંડળીનું સંચાલન વ્યવસ્થાપક સમિતિ દ્વારા

કરવામાં આવે છે, જેના સભ્યો સભ્ય મંડળીઓના પ્રતિનિધિઓ (ડેલિગેટ્સ) દ્વારા ચૂંટવામાં આવે છે. ચેરમેનની ચૂંટણી વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યોમાંથી કરવામાં આવે છે. મંડળીની ચૂંટાયેલી વ્યવસ્થાપક સમિતિની મુદત વર્ષ ૧૯૯૯ માં પૂરી થવાની હતી. તેથી, કલેક્ટરે મંડળીની મતદાર યાદી તૈયાર કરવા માટે પગલાં લીધા હતા. તે હેતુસર, કલેક્ટરે મંડળીની મતદાર યાદીને આખરી ઓપ આપવા માટેનો કાર્યક્રમ જાહેર કર્યો હતો. ૪ જૂન, ૧૯૯૯ ના રોજ, કામચલાઉ મતદાર યાદી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી. કામચલાઉ મતદાર યાદી સામે ૧૪ જૂન, ૧૯૯૯ સુધી વાંધા મંગાવવામાં આવ્યા હતા, જેના પર ૨૩ જૂન, ૧૯૯૯ સુધીમાં નિર્ણય લેવાનો હતો અને મતદાર યાદીને આખરી ઓપ આપીને ૨ જુલાઈ, ૧૯૯૯ ના રોજ પ્રસિદ્ધ કરવાની હતી. રાજ્ય સરકારે ૮.૬.૧૯૯૯ ના રોજ ચોમાસાની ઋતુના કારણે રાજ્યમાં સહકારી મંડળીઓની ચૂંટણીઓ મુલતવી રાખતો સદર એક્ટની કલમ ૭૩–૧બી હેઠળ એક હુકમ પસાર કર્યો હતો. સદર હુકમમાં એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં ઉમેદવારી પત્રો હજુ સુધી ભરવામાં આવ્યા નથી ત્યાં ચૂંટણીઓ ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૯ સુધી મુલતવી રહેશે. તેને અનુસરીને, રાજ્ય સરકાર દ્વારા લેવામાં આવેલા નિર્ણય અંગે તમામ સહકારી મંડળીઓને વાયરલેસ સંદેશ મોકલવામાં આવ્યો હતો. એવું જણાય છે કે મંડળીની કામચલાઉ મતદાર યાદીની પ્રસિદ્ધિ સામે કેટલાક વાંધા દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા જેના પર સત્તાધિકારી દ્વારા કથિત રીતે ૨૩ જૂન, ૧૯૯૯ ના રોજ વિચારણા કરવામાં આવી હતી. ૨૯ જૂન, ૧૯૯૯ ના રોજ, કલેક્ટર, અહમદનગરે જાણ કરી કે તારીખ ૮.૬.૧૯૯૯ ના સરકારી હુકમ મુજબ,

યોજનાર ચૂંટણી ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૧૯૯૯ સુધી મુલતવી રહે છે. એવું જણાય છે કે તે દરમિયાનના સમયમાં મંડળીને તારીખ ૮ જૂન, ૧૯૯૯ ના હુકમમાંથી મુક્તિ આપવા માટે રાજ્ય સરકારને કેટલીક રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી. સદર રજૂઆતોને અનુસરીને મહારાષ્ટ્ર સરકારે હાલની મંડળીની તરફેણમાં ખાસ કિસ્સો ગણીને તારીખ ૩૦ જૂન, ૧૯૯૯ નું જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું અને તારીખ ૮ જૂન, ૧૯૯૯ ના જાહેરનામામાંથી તેનું નામ કમી કર્યું હતું, જેના પરિણામે સદર મંડળી માટેની ચૂંટણી જે અગાઉ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી તે હવે યોજવાની જરૂરી બની હતી. રાજ્ય સરકાર દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા સદર જાહેરનામાને ધ્યાનમાં લેતાં, સત્તાધિકારીએ ૨.૭.૧૯૯૯ ના રોજ મંડળીના સભ્યોની આખરી મતદાર યાદી પ્રસિદ્ધ કરી હતી. કલેક્ટરે ૨૧ ઓક્ટોબર, ૧૯૯૯ ના રોજ મંડળીની ચૂંટણી યોજવા માટે ચૂંટણીનો કાર્યક્રમ તૈયાર કર્યો હતો. આ તબક્કે, પિટિશનરોએ હાઈકોર્ટ સમક્ષ બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ પિટિશન દાખલ કરી હતી. તેમાં એવી અરજ કરવામાં આવી હતી કે તારીખ ૨૧ ઓક્ટોબર, ૧૯૯૯ નો હુકમ રદ કરવામાં આવે. સદર રીટ પિટિશન ત્યારબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા રદ કરવામાં આવી હતી. પિટિશનરોએ ત્યારબાદ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન મારફતે આ અપીલ દાખલ કરી હતી.

જ્યારે અપીલ પડતર હતી તે દરમિયાન, વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણી યોજાઈ હતી પરંતુ આ કોર્ટના તારીખ ૨૬.૧૧.૧૯૯૯ ના હુકમ દ્વારા પરિણામની જાહેરાત સામે મનાઈહુકમ આપવામાં આવ્યો હતો.

અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન કાઉન્સેલે રજૂઆત કરી હતી કે મતદાર યાદી એ વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણીનો મૂળ આધાર હોવાથી અને તે ફરજિયાત રુલ્સ અનુસાર તૈયાર કરવામાં અને આખરી કરવામાં આવી ન હોવાથી, આવી મતદાર યાદી પર કોઇ ચૂંટણી યોજી શકાય નહીં અને તે રદ થવાને પાત્ર છે. સામાવાળા વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન કાઉન્સેલે એ કારણોસર રીટ પિટિશનની ટકવાપાત્રતા અંગે વાંધો ઉઠાવ્યો હતો કે ચૂંટણી પ્રક્રિયા પહેલેથી જ શરૂ થઈ ચૂકી હોવાથી અને ચૂંટણી પહેલેથી જ યોજાઈ ચૂકી હોવાથી, અપીલકર્તાઓ પાસે ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ સદર એક્ટની કલમ ૧૪૪–ટી હેઠળ ઇલેક્શન પિટિશન દાખલ કરવાનો વૈકલ્પિક ઉપાય છે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે હાઇકોર્ટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની રીટ પિટિશન ધ્યાને લેવાનો સાચી રીતે જ ઇનકાર કર્યો છે અને, તેથી, આ કોર્ટે અપીલના ગુણદોષમાં જવાની જરૂર નથી. જોકે, અપીલકર્તાઓ તરફથી વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા આ વાતનું ખંડન કરવામાં આવ્યું હતું. તેમનો કેસ એ છે કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ ન હોવાથી, ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ ઇલેક્શન પિટિશનમાં મતદાર યાદીની કાયદેસરતા કે અન્યથા અંગે તપાસ કરવા માટે સક્ષમ નથી. તેથી, અપીલકર્તાઓ પાસે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ રીટ પિટિશન દાખલ કરવાનો છે.

પક્ષકારોના વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલી દલીલોના આધારે વિચારણા માટે જે પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે તે આ મુજબ છે : (૧) શું સદર એક્ટની જોગવાઈઓ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા રુલ્સ હેઠળ નિર્દિષ્ટ

મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યોને ચૂંટવા માટે મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં એક વચગાળાનો તબક્કો છે; અને (૨) જો પ્રથમ પ્રશ્નનો જવાબ હકારમાં હોય, તો શું હાઈકોર્ટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની પિટિશનમાં મતદાર યાદીની તૈયારીમાં હસ્તક્ષેપ કરવો જોઈએ કે પછી ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થયા બાદ ઈલેક્શન પિટિશન દાખલ કરીને ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા તે બાબતનો ન્યાયનિર્ણય કરાવવા માટે પક્ષકારો પર છોડી દઈને તે બાબતમાં હસ્તક્ષેપ કરવાનો ઈનકાર કરવો જોઈએ.

આપણે પ્રશ્ન નં. ૧ પર વિચારણા કરીએ તે પહેલાં, સદર એક્ટ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા સદર રુલ્સની સુસંગત જોગવાઈઓ જોવી જરૂરી છે. સદર એક્ટનું પ્રકરણ ૧૧એ અમુક મંડળીઓની વ્યવસ્થાપક સમિતિ અને હોદ્દેદારોની ચૂંટણી અંગેની બાબતો સાથે સંબંધ ધરાવે છે. પ્રકરણ ૧૧એ માં આવતી કલમ ૧૪૪એ જોગવાઈ કરે છે કે પ્રકરણ ૧૧એ માત્ર કલમ ૭૩જી માં નિર્દિષ્ટ કરેલી શ્રેણીમાં આવતી મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિઓની ચૂંટણીઓને જ લાગુ પડશે. એ બાબતે કોઇ વિવાદ નથી કે હાલની મંડળી સદર એક્ટની કલમ ૭૩જી હેઠળની નિર્દિષ્ટ મંડળીઓમાંની એક છે. તેની પેટા–કલમ (૨) નો ખંડ (બી) નિર્દિષ્ટ મંડળીની મતદાર યાદીઓ અને વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યો અથવા હોદ્દેદારોની ચૂંટણી માટે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૪૪ટી જોગવાઈ કરે છે કે ચૂંટણીને લગતો કોઇપણ વિવાદ ટ્રિબ્યુનલને સંદર્ભિત કરવામાં આવશે અને તેમાં ગણાવેલી બાબતોના સંબંધમાં કોર્ટમાં નિહિત હોય તેવી જ સત્તાઓ ટ્રિબ્યુનલ ધરાવશે. કલમ ૧૪૪ટી ની પેટા–કલમ (૪) વધુમાં જોગવાઈ કરે છે કે

ઇલેક્શન પિટિશનની બને તેટલી ઝડપથી સુનાવણી અને નિકાલ કરવામાં આવશે અને આવી ઇલેક્શન પિટિશન પર પસાર કરવામાં આવેલો હુકમ આખરી અને નિર્ણાયક રહેશે અને કોઇપણ અદાલત સમક્ષ તેને પડકારવામાં આવશે નહીં. કલમ ૧૪૪એક્સ નીચે મુજબ છે:

> "આ એક્ટમાં અન્યત્ર સમાવિષ્ટ રુલ્સ બનાવવાની કોઇપણ અન્ય સત્તાને બાધ આવ્યા વિના, રાજ્ય સરકાર સામાન્ય રીતે *મતદારોની યાદી તૈયાર કરવા સહિત ચૂંટણીઓના વિવિધ તબક્કાઓને લગતી* અન્ય તમામ અથવા કોઇપણ બાબતો માટે જોગવાઈ કરવા અને તેનું નિયમન કરવા માટે આ એક્ટ સાથે સુસંગત રુલ્સ બનાવી શકશે".

(ભાર મૂકવામાં આવેલ છે)

રાજ્ય સરકારે, સદર એક્ટની કલમ ૧૪૪એફ ની પેટા–કલમ (૨), કલમ ૧૪૪ટી ની પેટા–કલમ (૪), કલમ ૧૪૪એક્સ અને કલમ ૧૬૫ ની પેટા–કલમ (૨) ના ખંડો (૧૧) અને (૪૫) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને મહારાષ્ટ્ર સ્પેસિફાઇડ કો–ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ ઇલેક્શન્સ ટુ કમિટીઝ રુલ્સ, ૧૯૭૧ (જે હવે પછી 'સદર રુલ્સ' તરીકે ઉલ્લેખિત છે) તરીકે ઓળખાતા રુલ્સ ઘડ્યા હતા. સદર રુલ્સનો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ છે:

> "૪. મતદારોની કામચલાઉ યાદી.
>
> (૧) જે વર્ષમાં સામાન્ય ચૂંટણી યોજાવાની હોય તે વર્ષ માટે દરેક મંડળી

દ્વારા મતદારોની એક કામચલાઉ યાદી તૈયાર કરવામાં આવશે. જે વર્ષમાં આવી ચૂંટણી યોજાવાની હોય તેની તરત જ આગળના વર્ષના ૩૦ જૂનના રોજ જે વ્યક્તિઓ સભ્યો હોય તેમનો કામચલાઉ યાદીમાં સમાવેશ કરવામાં આવશે. જો પેટા–નિયમો (બાય–લોઝ) માં અલગ–અલગ મતવિસ્તારોની જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, તો પેટા–નિયમોમાં નિર્ધારિત કર્યા મુજબ મતદારોના નામ મતવિસ્તાર મુજબ ગોઠવવામાં આવશે: પરંતુ, જો કોઇ કિસ્સામાં, મતદારોની કામચલાઉ યાદી તૈયાર કરવાનું ૩૦ જૂનથી છ મહિનાનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી આવતું હોય, તો કલેક્ટર, કલમ ૭૩જી ની પેટા–કલમ (૧) ના ખંડો (૧), (૫), (૬) અને (૭) માં ઉલ્લેખિત શ્રેણીઓની મંડળીઓના સંબંધમાં રજિસ્ટ્રાર સાથે પરામર્શ કરીને, અને કલમ ૭૩જી ની પેટા–કલમ (૧) માં ઉલ્લેખિત અન્ય શ્રેણીઓની મંડળીઓના સંબંધમાં ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર સાથે પરામર્શ કરીને, હુકમ દ્વારા, ૩૦ જૂનની તારીખ અને ત્યાર પછીની તારીખો બદલી શકશે અને આ રુલ્સના હેતુઓ માટે સુધારેલી તારીખો નક્કી કરી શકશે.

૫. મતદારોની કામચલાઉ યાદીમાં સમાવવાની વિગતો.

(૧) મતદારોની કામચલાઉ યાદીમાં, વ્યક્તિગત શેરધારકોના કિસ્સામાં, મતદાર તરીકે નોંધાવા માટે હકદાર દરેક વ્યક્તિના નામ, પિતાનું અથવા પતિનું નામ, અટક (જો કોઇ હોય તો), અને તેની ઓળખ માટે જરૂરી

હોય તેવી અન્ય વિગતોનો સમાવેશ કરવામાં આવશે.

(૨) જ્યાં કોઇ મંડળી નિર્દિષ્ટ મંડળીની સભ્ય હોય, ત્યાં નિર્દિષ્ટ મંડળી સંલગ્ન મંડળી વતી ચૂંટણીમાં મત આપવા માટે યોગ્ય રીતે અધિકૃત કરેલા પ્રતિનિધિ (ડેલિગેટ) નું નામ મંગાવશે, જેથી તે ૨ જુલાઈ સુધીમાં તેની પાસે પહોંચી જાય. નિર્દિષ્ટ મંડળીને પોતાના પ્રતિનિધિનું નામ જણાવતી વખતે, સંલગ્ન મંડળી, મંડળી અથવા તેની સમિતિના ઠરાવની નકલ સામેલ કરશે કે જેના હેઠળ પ્રતિનિધિને તે રીતે અધિકૃત કરવામાં આવ્યા છે. નિર્દિષ્ટ મંડળી કામચલાઉ યાદી પ્રસિદ્ધ કરવા માટે નક્કી કરેલી તારીખ પહેલાં તેને જણાવવામાં આવ્યા હોય તેવા તમામ પ્રતિનિધિંઓના નામ મતદારોની યાદીમા સમાવશે. પ્રતિનિધિઓના નામ ઉપરાંત, યાદીમાં સંલગ્ન મંડળીઓના નામ, તેમના નોંધણી નંબર અને સરનામા અને તેઓ જે મતવિસ્તારોમાં આવતા હોય તેના નામ, જો કોઇ હોય તો, સમાવિષ્ટ રહેશે. જે મંડળીએ પોતાના પ્રતિનિધિનું નામ જણાવ્યું હોય તેને સદર રુલ્સના રુલ ૧૬ હેઠળ ઉમેદવારી નોંધાવવા માટે કલેક્ટર દ્વારા નિયુક્ત કરેલી તારીખના સાત દિવસ કરતાં મોડું ન થાય તે રીતે તેવા જ ઠરાવ દ્વારા પોતાના પ્રતિનિધિનું નામ બદલવાની પરવાનગી આપવામાં આવશે.

૬. મતદારોની કામચલાઉ યાદી સામે દાવા અને વાંધા.—

(૧) જ્યારે દાવા અને વાંધા મંગાવવા માટે મતદારોની કોઇ કામચલાઉ

યાદી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે, ત્યારે યાદીમાં નામ અથવા સરનામા અથવા અન્ય વિગતોના સંબંધમાં કોઇ ચૂક અથવા ભૂલ સંબંધિત મંડળીના કોઇપણ સભ્ય કે જે મતદાર હોય અથવા આવી મંડળી વતી મત આપવા માટે અધિકૃત કોઇપણ પ્રતિનિધિ દ્વારા કલેક્ટરના ધ્યાન પર લાવી શકાશે.

(૨) દાવો કરનાર અથવા વાંધો ઉઠાવનાર દરેક વ્યક્તિ અલગ અરજી દ્વારા તેમ કરશે, જે કચેરીના કલાકો દરમિયાન, ૩૧ જુલાઈના રોજ અથવા તે પહેલાં કલેક્ટરને રજૂ કરવાની રહેશે.

(૩) દરેક દાવો અથવા વાંધો લેખિતમાં રજૂ કરવામાં આવશે અને તેમાં, યથાપ્રસંગ, જેના પર દાવો આધારિત હોય અથવા વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોય તે કારણો જણાવવામાં આવશે.

(૪) * * *

(૫) પેટા–રુલ (૪) માં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કોઇપણ વ્યક્તિ કે જે આવી ચૂંટણી યોજાવાની હોય તે વર્ષની તરત જ આગળના વર્ષના જૂન મહિનાની ૩૦મી તારીખે અથવા રુલ ૪ ના પેટા–રુલ (૧) હેઠળ કલેક્ટર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે તેવી ત્યાર પછીની તારીખે મંડળીનો સભ્ય હોય અને જેનું નામ પેટા–રુલ (૪) હેઠળ કલેક્ટર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી મતદારોની આખરી યાદીમાં સમાવિષ્ટ ન હોય અને જે મતદાર તરીકે નોંધાવા ઇચ્છુક હોય તે રુલ ૭ હેઠળ મતદારોની આખરી

યાદી પ્રદર્શિત કર્યાની તારીખથી પંદર દિવસના સમયગાળામાં ફોર્મ ૧–એ માં કલેક્ટરને લેખિતમાં અરજી કરી શકશે.

(૬) કલેક્ટરને મળેલી આવી દરેક અરજી કલેક્ટર દ્વારા તેમને મળ્યાની તારીખથી ત્રણ દિવસની અંદર તપાસ માટે ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારને મોકલવામાં આવશે. ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર અરજી અંગે તપાસ કરાવશે અને કલેક્ટર પાસેથી તેમને અરજી મળ્યાની તારીખથી સાત દિવસની અંદર પોતાની ભલામણો સાથે પોતાનો અહેવાલ કલેક્ટરને રજૂ કરશે.

(૭) કલેક્ટર અરજી અને ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારના અહેવાલને ધ્યાનમાં લીધા પછી ઉમેદવારી નોંધાવવા માટે નક્કી કરેલી પ્રથમ તારીખ પહેલાં, સંબંધિત વ્યક્તિઓને પોતાનો નિર્ણય લેખિતમાં આપશે. જો કલેક્ટર નિર્ણય કરે કે અરજદારનું નામ મતદાર તરીકે નોંધાવું જોઈએ, તો તેઓ અગાઉ પેટા–રુલ (૪) હેઠળ પોતાના દ્વારા આખરી કરવામાં આવેલી યાદીમાં તે મુજબ સુધારો કરશે અને તે રીતે સુધારેલી યાદી ત્યારબાદ મતદારોની આખરી યાદી તરીકે ગણાશે.

(૭) મતદારોની આખરી યાદી.—

દરેક મંડળીની મતદારોની આખરી યાદીની નકલો કલેક્ટર, ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર અને મંડળીની કચેરીઓના નોટિસ–બોર્ડ પર પ્રદર્શિત કરવામાં આવશે.

(૮) મતદારોની યાદી માટે તારીખોમાં ફેરફાર કરવાની કલેક્ટરને સત્તા.—

અગાઉના રુલ્સમાં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, કલેક્ટર, કલમ ૭૩જી ની પેટા–કલમ (૧) ના ખંડો (૧), (૫), (૬) અને (૭) માં ઉલ્લેખિત શ્રેણીઓની તમામ અથવા કોઇપણ મંડળીઓના કિસ્સામાં રજિસ્ટ્રાર સાથે પરામર્શ કરીને, અને કલમ ૭૩જી ની પેટા–કલમ (૧) ના અન્ય ખંડોમાં ઉલ્લેખિત શ્રેણીઓની તમામ અથવા કોઇપણ મંડળીઓના કિસ્સામાં ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર સાથે પરામર્શ કરીને, સામાન્ય અથવા ખાસ હુકમ દ્વારા, તેમાં નિર્ધારિત તમામ અથવા કોઇપણ તારીખોમાં ફેરફાર કરી શકશે અને પોતાને યોગ્ય જણાય તેવી સુધારેલી તારીખો નક્કી કરી શકશે.

(૮) રિટર્નિંગ ઓફિસરોની નિમણૂક.

કલેક્ટર જ્યારે પણ જરૂરી હોય ત્યારે મંડળીના પેટા–નિયમોમાં નિર્દિષ્ટ કર્યા મુજબના એક અથવા વધુ મતવિસ્તારો માટે રિટર્નિંગ ઓફિસરની નિમણૂક કરશે:

પરંતુ, જ્યાં કોઇ અન્ય વ્યકિતની રિટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી ન હોય તે કિસ્સામાં, કલેક્ટર પોતે રિટર્નિંગ ઓફિસર હોવાનું ગણાશે અને આ રુલ્સ હેઠળ રિટર્નિંગ ઓફિસરના તમામ કાર્યો બજાવશે."

સદર એક્ટના પ્રકરણ ૧૧એ અને સદર રુલ્સની પૂર્વોક્ત જોગવાઈઓના પરિપ્રેક્ષ્યમાં, અમે તપાસ કરીશું કે શું મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં વચગાળાનો તબક્કો છે. ઉપર ઉલ્લેખિત જોગવાઈઓ દર્શાવે છે કે સદર એક્ટની કલમ ૭૩જી હેઠળની નિર્દિષ્ટ મંડળીઓની ચૂંટણી અંગેની બાબતો હાથ ધરવા માટે ખાસ પ્રકરણ ૧૧એ ઘડવામાં આવ્યું હતું અને રુલ્સ બનાવવામાં આવ્યા હતા. કલમ ૧૪૪એક્સ જોગવાઈ કરે છે કે ચૂંટણીના વિવિધ તબક્કાઓમાં મતદારોની યાદી તૈયાર કરવાનો પણ સમાવેશ થશે. એકવાર કાનૂન એવી જોગવાઈ કરે છે કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ રહેશે, ત્યારબાદ એવું ઠેરવવાનું કોઇ કારણ નથી કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ નિર્દિષ્ટ મંડળીની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં વચગાળાનો તબક્કો નથી. આ બાબતની બીજા દ્રષ્ટિકોણથી પણ તપાસ કરી શકાય છે. સદર રુલ્સનું અવલોકન કરતાં જણાય છે કે મતદારોની કામચલાઉ યાદીની તૈયારી, મતદારોની કામચલાઉ યાદી સામે વાંધા દાખલ કરવા, કલેક્ટર દ્વારા વાંધા પર વિચારણા અને મતદારોની યાદીને આખરી ઓપ આપવો, આ તમામ બાબતો સદર રુલ્સમાં આવે છે જે ચૂંટણીની સમગ્ર પ્રક્રિયાને આવરી લે છે. નિર્દિષ્ટ મંડળીઓની ચૂંટણી માટે ઘડવામાં આવેલા સદર રુલ્સ એ કામચલાઉ મતદાર યાદી તૈયાર કરવાના તબક્કાથી શરૂ કરીને, કલેક્ટર દ્વારા વાંધા પર નિર્ણય, મતદાર યાદીને આખરી ઓપ આપવો, ચૂંટણી યોજવી અને ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર કરવા સુધીની સમગ્ર ચૂંટણી પ્રક્રિયા માટે જોગવાઈ કરતી પોતાનામાં જ એક સંપૂર્ણ સંહિતા છે. સદર એક્ટ અને સદર રુલ્સની યોજનાને ધ્યાનમાં લેતાં, મતદાર યાદીની

તૈયારીને નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ ગણાવી જોઈએ. *સોમેશ્વર સહકારી સાખર કારખાના લિ. સોમેશ્વરનગર* વિ. *શ્રીનિવાસ પાટીલ, કલેક્ટર, પુણે અને અન્ય,* (૧૯૯૨) મહારાષ્ટ્ર લો જર્નલ, ૮૮૩ માં, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સદર એક્ટ અને સદર રુલ્સની જોગવાઈઓની યોજનામાં, નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની ચૂંટણી માટે મતદારોની યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં એક વચગાળાનો તબક્કો છે. આવો જ અભિપ્રાય *શિવનારાયણ અમરચંદ પાલીવાલ* વિ. *વસંતરાવ વિઠ્ઠલરાવ ગુર્જર અને અન્ય,* (૧૯૯૨) ૨ (વોલ્યુમ ૩૦) મહારાષ્ટ્ર લો જર્નલ, ૧૦૫૨ માં લેવામાં આવ્યો હતો. જોકે, *કારભારી મારુતિ અગાવન અને અન્ય* વિ. *મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય,* (૧૯૯૪) વોલ્યુમ ૨ મહારાષ્ટ્ર લો જર્નલ, ૧૫૨૭ માં, જોકે એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે મતદારોની યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં વચગાળાનો તબક્કો છે, પરંતુ તે હાઇકોર્ટને મતદાર યાદીની કાયદેસરતાને પડકારતી બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની પિટિશન ધ્યાને લેતા અટકાવતું નથી. એવું જણાય છે કે સદર એક્ટના પ્રકરણ ૧૧એ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા સદર રુલ્સના અર્થઘટન પર બોમ્બે હાઇકોર્ટનો સુસંગત અભિપ્રાય એ છે કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ નિર્દિષ્ટ મંડળીઓની ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો વચગાળાનો તબક્કો છે. રાજ્યના કાયદાની જોગવાઈઓના અર્થઘટન પર હાઇકોર્ટનો આ સુસંગત અભિપ્રાય હોવાથી, જ્યાં સુધી એવું દર્શાવવામાં ન આવે કે હાઇકોર્ટનો આવો અભિપ્રાય દેખીતી રીતે ખોટો છે અથવા સદર એક્ટમાં સુધારા કે કાયદાની કોઈ અનુગામી જાહેરાતને ધ્યાનમાં

લેતાં તે યોગ્ય કાયદો રહ્યો નથી ત્યાં સુધી તેમાં ખલેલ પહોંચાડવાની જરૂર નથી. તેથી, અમારું માનવું છે કે પ્રકરણ ૧૧એ અને તે હેઠળ ઘડવામાં આવેલા સદર રુલ્સ હેઠળ નિર્દિષ્ટ મંડળીની ચૂંટણી માટે મતદાર યાદીની તૈયારી, એ નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની રચના કરવા માટેની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં એક વચગાળાનો તબક્કો છે.

ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સદર એક્ટ હેઠળ રચાયેલી ટ્રિબ્યુનલને મતદાર યાદીની તૈયારીના મૂળમાં જવાની કોઇ સત્તા નથી અને, તેથી, રીટ પિટિશન ટકવાપાત્ર છે. વિદ્વાન કાઉન્સેલે *બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય* વિ. *સુરજીત સિંઘ અને અન્ય,* [૧૯૮૦] ૪ એસ.સી.સી., ૨૧૧ અને *રામચંદ્ર ગણપત શિંદે અને અન્ય* વિ. *મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય,* [૧૯૯૩] ૪ એસ.સી.સી., ૨૧૬ ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાઓ પર પણ ભારપૂર્વક આધાર રાખ્યો હતો. વિદ્વાન કાઉન્સેલે રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ પીપલ્સ એક્ટની કલમ ૧૦૦ અને *શ્રી શ્રીવંત કુમાર ચૌધરી* વિ. *શ્રી બૈધનાથ પંજીયાર,* [૧૯૭૩] ૧ એસ.સી.સી., ૯૫ ના કેસમાં આપેલા ચુકાદાનો પણ સંદર્ભ આપ્યો હતો. ટૂંકમાં અને સારાંશમાં, દલીલ એ છે કે મતદાર યાદી તૈયાર કરવામાં થયેલા રુલના ભંગને ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઇલેક્શન પિટિશનમાં પડકારી શકાતો ન હોવાથી, મતદાર યાદીની તૈયારીને પડકારતી રીટ પિટિશનને અપીલકર્તા પાસે ઇલેક્શન પિટિશન દાખલ કરવાનો વૈકલ્પિક ઉપાય હોવાના કારણોસર રદ કરી શકાઈ ન હોત. આ સંબંધમાં, સદર રુલ્સના રુલ ૮૧ ને ધ્યાનમાં લેવો સુસંગત છે જે ચૂંટણીને રદબાતલ જાહેર કરવા માટેના કારણોની

જોગવાઈ કરે છે. સદર રુલનો સુસંગત ભાગ નીચે મુજબ છે:

૮૧. ચૂંટણીને રદબાતલ જાહેર કરવા માટેના કારણો.–

(ડી) (૪) — સદર એક્ટ અથવા તે હેઠળ બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ રુલ્સની જોગવાઈઓના કોઈપણ બિન–પાલનના કારણે, કમિશનર ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીને રદબાતલ જાહેર કરશે."

જો અપીલકર્તાની રજૂઆત એવી હોય કે મતદાર યાદી તૈયાર કરતી વખતે રુલનો ભંગ થયો હતો અથવા રુલ્સની અમુક ફરજિયાત જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું ન હતું, તો તેને ઈલેક્શન પિટિશન મારફતે સદર રુલ્સના રુલ ૮૧ (ડી) (૪) હેઠળ પડકારી શકાય તેમ હતું. તે ધ્યાનમાં લેતાં, મતદાર યાદીની તૈયારી એ ચૂંટણી પ્રક્રિયાનો ભાગ છે અને જો મતદાર યાદી તૈયાર કરવામાં રુલ્સનો કોઈ ભંગ થયો હોય, તો ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થયા બાદ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઈલેક્શન પિટિશન મારફતે તેને પડકારી શકાય છે.

બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિ. *સુરજીત સિંઘ અને અન્ય* (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, કોર્ટ વતી બોલતા *ન્યાયમૂર્તિ ઉંટવાલિયાએ* આ મુજબ અવલોકન કરેલ:

"અપીલકર્તાઓ વતી કરવામાં આવેલી છેલ્લી રજૂઆતમાં કોઈ તથ્ય નથી. ચૂંટણીની કાયદેસરતા અંગેના વિવાદોનું નિરાકરણ કરવાની રીત દિલ્હી કાઉન્સિલ ઈલેક્શન રુલ્સના રુલ ૩૪ માં આપવામાં આવી છે. તે

કારણોસર રીટ પિટિશનરને નિષ્ફળ બનાવવા માટે આ કોઈ યોગ્ય અને પૂરતો વૈકલ્પિક ઉપાય નથી. પ્રથમ તો, રુલ ૩૪ નો કોઈપણ ખંડ આ કેસમાં જે કારણોસર ચૂંટણીને પડકારવામાં આવી છે તેને આવરી લેતો નથી. બીજું, ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ ઈલેક્શન રુલની કોઈપણ જોગવાઈને અલ્ટ્રા વાયરસ (સત્તા બહારની) અને અમાન્ય જાહેર કરવા માટે સક્ષમ રહેશે નહીં."

ઉપરોક્ત કેસમાં, આ કોર્ટે ઠેરવેલ કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળની રીટ પિટિશનને ઈલેક્શન પિટિશન રૂપી વૈકલ્પિક ઉપાયના કારણે ફગાવી દેવી જોઈએ નહીં જ્યાં, પ્રથમ તો, પડકાર એ સદર એક્ટ અથવા સદર રુલ્સ હેઠળ ઈલેક્શન પિટિશન દાખલ કરવા માટેનું કારણ ન હોય અને, બીજું, જ્યાં રુલની કાયદેસરતાને સત્તા બહારની (અલ્ટ્રા વાયરસ) અને અમાન્ય હોવાના કારણે પડકારવામાં આવી હોય. એ સાચું છે કે સદર એક્ટ અથવા સદર રુલ્સ દ્વારા સર્જિત ટ્રિબ્યુનલ મર્યાદિત હકૂમત ધરાવે છે અને સદર એક્ટ અને સદર રુલ્સની કાયદેસરતા નક્કી કરવાનો ટ્રિબ્યુનલને અધિકાર નથી. પરંતુ, અહીં એવો કેસ નથી અને, તેથી, *બાર કાઉન્સિલ ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય* વિ. *સુરજીત સિંઘ અને અન્ય* (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં આપેલો ચુકાદો અપીલકર્તાના કેસને કોઈ મદદરૂપ થતો નથી. *રામચંદ્ર ગણપત શિંદે અને અન્ય* વિ. *મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય* (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં, રીટ પિટિશનના પક્ષકારોએ કોર્ટ સાથે કપટ આચરીને મિલીભગતથી હુકમ મેળવ્યો હતો અને આવા હુકમને ચૂંટણીનો આધાર બનાવવામાં આવ્યો હતો. તે સંદર્ભમાં, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે જ્યાં

સુધી હાઇકોર્ટનો હુકમ ચાલુ રહે છે, ત્યાં સુધી ટ્રિબ્યુનલ હાઇકોર્ટના તે હુકમથી બંધાયેલી રહેશે અને, તેથી, રીટ પિટિશન ટકવાપાત્ર હતી અને તેને વૈકલ્પિક ઉપાયના કારણોસર ફગાવી શકાય નહીં. ફરીથી, અપીલકર્તાનો એવો કેસ નથી અને, તેથી, તે અલગ પડે છે. *શ્રી શ્રીવંત કુમાર ચૌધરી* વિ. *શ્રી બૈધનાથ પંજીયાર* (ઉપર મુજબ) માં, એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે મતદાર યાદીમાંની નોંધના મૂળમાં જવાની ટ્રિબ્યુનલને સત્તા ન હતી. આ રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૦ અને ૧૯૫૧ ની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં હતું. એ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૦ અને રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની જોગવાઈઓની યોજના વચ્ચે તફાવત છે. રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૦ લોકસભા અને રાજ્યોની વિધાનસભાઓની ચૂંટણીના હેતુઓ માટે મતવિસ્તારોના સીમાંકન અને બેઠકોની ફાળવણી અને મતદાર યાદીની તૈયારી માટે જોગવાઈ કરે છે, જ્યારે, રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ચૂંટણીના સંચાલન માટે જોગવાઈ કરે છે. રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ અન્ય કારણોની સાથોસાથ એક કારણ એ છે કે જ્યાં બંધારણની અથવા સદર એક્ટની અને તે હેઠળ બનાવેલા રુલ્સ અથવા હુકમોની જોગવાઈઓનું બિન–પાલન થયું હોય ત્યાં ચૂંટણીને પડકારી શકાય છે — જેનો અર્થ એ થાય છે કે રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૦ ના ભંગને ૧૯૫૧ ના એક્ટ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી ઈલેક્શન પિટિશનમાં પડકારી શકાય નહીં. તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતાં, અપીલકર્તા દ્વારા જે ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે અલગ પડે છે.

અમારા એ તારણને ધ્યાનમાં લેતાં કે મતદાર યાદીની તૈયારી એ નિર્દિષ્ટ મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિની ચૂંટણીની પ્રક્રિયામાં વચગાળાનો તબક્કો છે અને ચૂંટણી પ્રક્રિયા શરૂ થઈ ચૂકી છે, એ સુપ્રસ્થાપિત છે કે મતદાર યાદી તૈયાર કરતી વખતે કોઇ કથિત ગેરકાયદેસરતા અથવા રુલ્સનો ભંગ થયો હોય તો પણ હાઇકોર્ટે ચૂંટણી પ્રક્રિયા ચાલુ રહેવા સામે મનાઈહુકમ આપવો જોઇએ નહીં. એ બાબતે કોઇ વિવાદ નથી કે પ્રશ્ન હેઠળની ચૂંટણી પહેલેથી જ યોજાઈ ચૂકી છે અને તેના પરિણામ સામે આ કોર્ટના હુકમ દ્વારા મનાઈહુકમ આપવામાં આવ્યો છે, અને એકવાર ચૂંટણીનું પરિણામ જાહેર થઈ જાય, ત્યારબાદ અપીલકર્તાને, જો નારાજ હોય તો, ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ઇલેક્શન પિટિશન મારફતે ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીને પડકારવાની છૂટ રહેશે.

તે બાબતને ધ્યાનમાં લેતાં, અમે હાઇકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા એ અભિપ્રાય સાથે સહમત છીએ કે અપીલકર્તા પાસે વૈકલ્પિક ઉપાય હોવાથી, રીટ પિટિશન રદ થવાને પાત્ર હતી.

ઉપરોક્ત કારણોસર, અમને અપીલમાં કોઇ ગુણદોષ જણાતા નથી. તેથી, અપીલ તે મુજબ રદ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઇ હુકમ કરવામાં આવશે નહીં.

અપીલ રદ કરવામાં આવેલ.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.